

zemalja nije bilo znatnijeg poboljšanja životnih uvjeta ljudi. Afričke su zemlje pritisnute teškim bremenom siromaštva, vanjskih dugova i surovom globalizacijom. U Africi se, tvrde autori, treba boriti protiv indiferentnosti i isključenosti ogromne većine stanovništva, koja nema nikakvog utjecaja na javne poslove. Ekonomsko restrukturiranje odvija se u nepovoljnim uvjetima i negativno utječe na sustav socijalne sigurnosti. Kad je riječ o zdravstvu, neke afričke zemlje nalaze se u zastrašujućim uvjetima pandemije SIDE koja je potpuno destabilizirala njihov socijalno-ekonomski razvoj. Upravo pandemija SIDE svjedoči o tome koliko je važno uspostaviti i održavati sustav zdravstvene zaštite na nacionalnoj razini. U brojnim studijama o situaciji u Africi u prvi se plan ističe potreba informiranja i senzibiliziranja javnosti za probleme socijalne zaštite. Osim na sveprisutne bolesti, neishranjenost i siromaštvo autori upozoravaju na akutne ekološke probleme koji pogađaju afričke zemlje. Prilozi u tom broju časopisa na drastičan način upozoravaju da nedaleko od nas Europljana cijeli jedan kontinent živi u teškoj neimaštini i da je preplavljen mnoštvom socijalnih problema, koje jednostavno ne smijemo ignorirati i zbog naše budućnosti.

U svakom broju ovog časopisa nalazimo recenzije, bibliografske bilješke te popis aktualnih knjiga iz područja socijalne sigurnosti.

Vlado Puljiz

JOURNAL OF EUROPEAN SOCIAL POLICY

Godina 13, 2003.

Već u prvom broju ovog godišta časopis jasno iskazuje svoju usredotočenost na

proces reformi pojedinih tipova europskih socijalnih država i na «sveeuropske» procese, pri čemu su proširenje EU i njegove brojne posljedice sve više jedna od dominantnih tema. Sukladno tome u prvom tekstu prvog broja Thomas Bahle objavljuje članak pod naslovom *The changing institutionalization of social services in England and Wales, France and Germany: is the welfare state on the retreat?*. Njegova je osnovna teza da reforme u tako različitim zemljama vode povećanoj integraciji i društvenoj kontroli sustava socijalnih usluga. Pritom, naravno, različiti tipovi socijalnih država to čine na specifičan način. Suprotno općem uvjerenju da su reforme od početka 80-ih godina 20. stoljeća u Engleskoj i Walesu bitno povećale stupanj privatizacije i decentralizacije, autor navodi nekoliko argumenata koji to uvjerenje dovode u pitanje: financiranje (i privatnih usluga) ostalo je većinom javno, lokalne socijalne službe zadržale su jaku kontrolu nad financiranjem i alokacijom usluga, izvedena je funkcionalna razdioba socijalnih i zdravstvenih usluga, ali ne i stvarno preusmjerenje kompetencija od centralne ka lokalnoj vlasti. Nasuprot tome, u Francuskoj je došlo do stvarne decentralizacije i, unutar toga, renesanse neprofitnog sektora. Pritom treba znati da je Francuska imala najcentraliziraniji sustav, te da je lokalni korporativizam sada zamijenio onaj centralni. U Njemačkoj su, pak, oslabili neki elementi korporativizma, i to kako zbog ponovnog ujedinjenja tako i zbog promjena u obiteljskoj politici i uvođenja osiguranja za dugotrajnu njegu. Zaključno autor tvrdi da reforme u analiziranim zemljama potvrđuju tezu o mješavini institucionalnog kontinuiteta i inovacija: socijalne usluge su postale kompleksnije, ali i integriranije u sustav.

Pitanje proširenja EU u fokusu je interesa Georga Vobrube i to uz vrlo intrigantni naslov: *The enlargement crisis of the European Union: limits of the dialectics of integration and expansion*. Razmatrajući

iskustvo dosadašnjih proširenja te okolnosti ovoga najvećega i najneizvjesnijega dosada, autor zastupa tezu da su europski kapaciteti proširenja posve iscrpljeni, imajući ponajviše u vidu institucionalne kapacitete i geografske granice. Dijalektika integracije i ekspanzije pokazuje da je jačanje Unije popraćeno većim isključivanjem onih koji ostaju izvan njenih granica – troškovi povećane integracije prebacuju se na periferiju dizanjem zida spram zemalja koje ne samo da sada nisu u EU nego vjerojatno neće u nju nikad ni ući. Maastricht i Schengen kao simboli ojačane Unije to potvrđuju. Otuda autor izvodi i granice daljnjeg proširenja, što znači da će se ono zaustaviti na granicama Ukrajine, Rusije, Sjeverne Afrike... (pritom autor uopće ne spominje Hrvatsku i druge zemlje tzv. «zapadnog Balkana»!). Puno su ozbiljnije unutarnje granice. Kako učinkovito funkcionirati u tako raznolikoj i kompliciranoj Europi? Autor najviše raspravlja o posljedicama uključivanja relativno siromašnih istočnih članica i tvrdi da je odluka o proširenju na postkomunističke zemlje bila isključivo moralna, a ne racionalno-interesna: aktualno proširenje EU shvaćeno je kao povijesna kompenzacija za Yaltu! Stoga je moguće predvidjeti mnoge probleme nakon 1. svibnja 2004. godine, ali Vobruba je ipak optimističan jer smatra da će se iznaći pragmatična rješenja. U polemiku su se uključili i drugi autori. Maurizio Bach tako ne dijeli Vobrubin umjereni optimizam, dok Martin Rhodes smatra da je on prepesimističan. Julia Szalai iz Mađarske iskazala je najveću kritiku prema njegovoj analizi povijesti i budućnosti bivših komunističkih zemalja. Neovisno o kritikama Vobruba je analiza inspirativna, jer upućuje na zanemarenu dimenziju reorganizacije centra i periferije u sve većoj Europi – otuda i pitanje pozicije Hrvatske unutar takve reorganizacije.

U ovom broju još su dva zanimljiva rada: *Taxation of social insurance and redistribution: a comparative analysis of ten*

welfare states (autori Tommy Ferrarini i Kenneth Nelson) te *Education and the welfare state: the four worlds of competence production* (autori Jutta Allmendinger i Stephan Leibfried).

U broju 2 Daniel P. Gitterman piše o utjecaju globalizacije i globalnih agencija na suradnju u području tržišta rada (*European integration and labour market cooperation: a comparative regional perspective*), a Tony Kinder o problemima na koje može naići zamišljena gospođa Miller u kontaktu s lokalnim javnim službama u različitim dijelovima EU (*Mrs. Miller moves house: the interoperability of local public services in Europe*). Tony Fahey autor je članka pod naslovom *Is there a trade-off between pensions and home ownership? An exploration of the Irish case*, a Lutz Leisering teksta *Nation state and welfare state: an intellectual and political history*. Pozornost posebno privlači članak Monice Threlfall koja razvoj europske socijalne politike i mogućnosti socijalne integracije proučava iz različitih kutova gledanja (*European social integration: harmonization, convergence and single social areas*). Naime, pitanje socijalne integracije unutar EU nije jednoznačno, te autorica razlikuje četiri tipa moguće socijalne integracije. Jedinstveno socijalno područje razvija se samo u nekim aspektima (primjer tržišta rada ili medicinskih intervencija). Slijedi harmonizirano područje (zdravlje i sigurnost na radnom mjestu), te područje gdje se tek postupno uvode minimalni standardi (primjer radnog vremena ili zaštite rada). Najmanji stupanj konvergencije bilježi se općenito u raznim mjerama socijalne politike kao što su minimalni dohodak ili indikatori promocije zapošljavanja i socijalne isključenosti. Jedinstveno socijalno područje razlikuje se po područjima, pa autorica detaljno opisuje što ono konkretno znači za bolesnika, radnika ili studenta. U svakom slučaju, pitanje socijalnih prava i mogućnosti u ujedinjenoj Europi postaje

vrlo kompleksno, a svakim se danom ta prava usklađuju ili preciznije uređuju, pa je i vrlo nezahvalno i teško prognozirati granice takve konvergencije.

Prvi tekst u broju 3 može se ubojiti u kategoriju fundamentalnih tekstova vrlo renomiranog autora Francisa G. Castlesa. U radu pod naslovom *The world turned upside down: below replacement fertility, changing preferences and family-friendly public policy in 21 OECD countries* autor razmatra obiteljske i demografske trendove kao središnja pitanja suvremene socijalne politike. Premda su oni vrlo kompleksni, autor upozorava da su najveći pad fertiliteta zabilježile zemlje južne Europe. Korelacija čimbenika kao što su tradicionalne kulturne vrednote, stupanj modernizacije i struktura zapošljavanja pokazuju «očekivanu» vezu 1980. godine, ali posve «neočekivanu» 1998. godine. Zemlje tradicionalnih kulturnih vrednota (npr. dominacija katolicizma) i tradicionalne strukture zapošljavanja (npr. niska participacija žena na tržištu rada) imale su 1980. godine relativno visoke stope fertiliteta, ali se ta činjenica posve promijenila krajem 20. stoljeća, te sada sugerira sasvim suprotnu povezanost! To su, ujedno, zemlje s vrlo slabo razvijenim uslužnim sektorom (koji, istodobno, pruža veće mogućnosti zapošljavanja žena i olakšava kombinaciju obiteljskih i profesionalnih obveza). Čimbenici pozitivno povezani sa stopom fertiliteta 1998. godine su: stupanj obuhvaćenosti djece javnim servisima, stupanj visokoškolskog obrazovanja žena i stupanj ženske nezaposlenosti. Time autor upozorava da su žene, općenito gledajući, bitno promijenile shvaćanja o svojoj ulozi u obitelji i društvu, te da su zemlje koje su se tome prilagodile (posebice razvojem obiteljske politike koja olakšava, a ne otežava zapošljavanje žena) bile uspješnije u zadržavanju nešto viših stopa fertiliteta. U tom kontekstu autor posebno podvlači važnost mogućnosti brzog povratka na posao kao bitnog čimbenika u zaposlenosti

žena. Premda se u ovako kratkom prikazu ne može sažeti vrlo bogata i sadržajna analiza ovog rada, već i ovakav pregled jasno govori ne samo o njegovoj intrigantnosti već i o aktualnosti u kontekstu rada na novim mjerama demografske politike Hrvatske.

Pitanje mirovinskih reformi i dalje je vrlo aktualno. Ako rasprava o njima polako zamire u postkomunističkim zemljama (jer su one već poduzele velike/radikalne reforme), to nije slučaj s drugim zemljama EU, gdje su, općenito govoreći, reforme sporije, ali su rasprave o svim njihovim komponentama sadržajnije i dugotrajnije. U tom kontekstu Erik Schokkaert i Philippe Van Parijs raspravljaju o problemu mirovina i socijalne pravde (*Social justice and the reform of Europe's pension systems*). Autori ne daju decidan odgovor, ali upozoravaju na implikacije pojedinog tipa reformi na socijalnu pravdu. Stoga njihova analiza tematizirajući reformske opcije ne ponavlja, premda se tako može činiti na prvi pogled, već poznato: kapitalizacija, privatizacija, reforma/povratak tekućoj raspodjeli (Bismarck), dulji rad, europska dimenzija reformi. Autori traže pojačanu državnu intervenciju iz dva bitna razloga: pravda zahtijeva jamčenje minimalne mirovine koja može podmiriti minimalne potrebe, mirovinski sustav mora zadržati komponentu tekuće raspodjele kako bi se osigurala međugeneracijska distribucija kolektivnih rizika. Tekst te dvojice autora komentiraju kratkim i zanimljivim priopćenjima John Myles, Heikki Oksanen i Elsa Fornero. Inače, u ovom broju čitatelji još mogu pročitati rad Joela F. Handlera (*Social citizenship and workfare in the US and Western Europe: from status to contract*) i pregledni esej Petera Abrahamsona (*Researching poverty and social exclusion in Europe*).

Proširenje Europe tema je i broja 4 za 2004. godinu i to u vidu razmatranja regionalnih nejednakosti u proširenoj Europi

(Martin Heidenreich: *Regional inequalities in the enlarged Europe*). Regionalni razvoj jedno je od prioritarnih tema zajedničke europske politike te jedno od rijetkih primjera globalne redistribucije (preusmjerenje sredstva od bogatijih siromašnijima). Uostalom, razvoj siromašnijih zemalja članica EU (primjer Španjolske, Portugala ili Irske) često se navodio kao krunski argument prednosti ulaska u EU. Nove članice, koje to postaju 2004. godine, iz niza razloga nameću kako nove i povećane potrebe ciljanog regionalnog razvoja, tako i sumnju hoće li se to moći postići. Analiza pokazuje da je riječ o kompliciranoj slici koju čine malobrojna prosperitetna metropolitanska područja (npr. oko Praga ili Budimpešte), neke uslužna i industrijski razvijene regije te velika periferna i nerazvijena područja. Regionalne su razlike zaista velike i one će, predviđa autor, biti brana bližoj političkoj suradnji. I redukcija ekonomskih nejednakosti između zapada i istoka bit će vrlo dugi proces, a moguće je očekivati i povećanje razlika među regijama samoga istoka.

Austrija je zemlja koju analitičari ubrajaju u zemlje konzervativno-korporativnog socijalnog režima, ali zemlja koja se u literaturi rijetko obrađuje. Stoga rad o tome što se u novije vrijeme događa s Austrijom zaslužuje pozornost. Napisali su ga Brigitte Unger i Karin Heitzmann pod naslovom *The adjustment path of the Austrian welfare state: back to Bismarck?*. Kao što sam naslov sugerira, autori tvrde da je u prilagodbama suvremenim društvenim procesima Austrija slijedila tipičnosti zemalja kontinentalnog modela (strategija smanjenja ponude radne snage putem ranijeg umirovljenja, obeshrabrivanja zapošljavanja žena i reeksporta stranaca), ali da je u pokušaju prilagodbi ojačala neke elemente izvornog Bismarckovskog sustava. U tom su procesu prilagodbe veliku ulogu imali socijalni

partneri, jer je ona zemlja izuzetno jakoga socijalnog partnerstva, ali i zemlja u kojoj su sindikati optuživani kao oni koji ne razumiju i sprječavaju nužne promjene. Među elementima koji pridonose jačanju konzervativnog režima posebno je zanimljiva priča o ženama kao majkama ili radnicama. Naime, Austrija je imala dosta veliko udio zaposlenosti žena spram drugih kontinentalnih zemalja ali, smatraju autori, neke će nove mjere ojačati otežano zapošljavanje žena. Tu je posebno riječ o novoj mogućnosti dvogodišnjega plaćenoga porodnog dopusta, što će otežati njihov povratak na tržište rada, a problem je i što je obuhvat predškolske djece vrtićima u Austriji samo (sic!) 75% u usporedbi s francuskih 99%, belgijskih 95%, talijanskih 91%, pa čak i njemačkih 85%. Problem predstavlja i nefleksibilno radno vrijeme mnogih servisa. U zaključku autori navode da je austrijska socijalna politika ekspanzirala sve do početka 90-ih, kada su u suprotnom trendu počeli djelovati zahtjevi globalizacije i ulaska u EU. Austrijske su reforme spore, postupne, prihvaćene od većine stanovništva, ali zamjetno je odustajanje od nekih kejnzijskih i socijaldemokratskih elemenata, uz jačanje onih konzervativno-korporativnih.

U ovom broju još su dva rada: Kitty Stewart: *Monitoring social inclusion in Europe's regions* te Birgit Kuchler i Jan Goebel: *Incidence and intensity of smoothed income poverty in European countries*.

Uz prikaze relevantnih knjiga u svakom je broju sadržajno vrlo bogata rubrika *European Briefing* koja donosi niz informacija o razvoju socijalne politike na europskoj razini. Kako je zainteresiranima vrlo teško pratiti nove propise, prijedloge i političke odluke iz tog područja, ova je rubrika nezamjenjiv izvor podataka.

Siniša Zrinščak